

14

Lappträskin pitäjän Norrbyn kylän Gambelbyn kivi-
kautinen asuinpaikka.

(Tutkinut syksyllä 1933 Jorma Leppäaho).

Kun maisteri N. Cleve suoritti tutkimuksia Lappträskissä kesällä 1929, tapasivat hän ja prof. Osc. V. Johansson kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavia löytöjä Norrbyn kylän n.s. Gambelbyn haasta läheltä Lappträskin järven pientä Bestisviken nimistä lahdelmaa. (Osa heidän koekuopistaan on merkitty karttaan n:o 2 ja löydöt ovat päänumeroilla 9037 ja 9075). Asuinpaikka sijaitsee Bestisvikenin keskikohdalta luoteeseen ja on vain puolisen sadan m. päässä rannasta. Maa laskee alemmalta tasanteelta verrattain jyrkästi rantaan ja on hyvin kivikkoista ja tiheää metsää. Bestisviken (nimi on jäänyt miltei kokonaan yleisestä käytöstä) sijaitsee pisteessä, joka on n. 1300 m päässä Norrbyn vesisäiliöstä ja n. 2100 m Sjökillan lähellä olevasta saaresta. Matkaa on asuinpaikalle tietä ja polkuja myöden n. $1\frac{3}{4}$ km Norrbyn majatalosta. Asuinpaikka on Silfvastin talon (n:o 4,2) maalla. Talon omistaa nyt John Silfvast.

Norrbyn Kotiseutuyhdistys ja Nuorisoseura tarjosivat heti ilmaisen työvoiman, ja syksyllä 1933 allekirjoittanut sai Muinaistieteelliseltä Toimikunnalta tehtäväkseen kaivausten suorittamisen. Kaivaukset paikalla suoritettiin lokakuun 1 - 10 päivinä. Tohtori J. Hastig ja Norrbyn Kotiseutuyhdistyksen puheenjohtaja apteekkari H. Eriksson olivat innokkaasti apunani.

Kaivaukset paikalla. Paikalle saavuttuani kiinnitin heti päähuomion ylempään tasanteeseen. Sen alareunaa kun kiersi selvä ranta-akkumulatio ja v. 1929 koekuopat sijaitsivat tällä tasanteella. Kaivausten viimeisenä päivänä alemmalle tasanteelle kaivetut koekuopat osoittivat kuitenkin löytöjen puolesta selvästi, että asutuksen on täytynyt ulettua myös sinne. Tasanteiden todellinen korkeusero ~~oli~~ kuitenkin vain n. 1 m. Alempi tasanne jäi siten ajan puutteen vuoksi tutkimatta, ja sen alareunakin kartoittamatta.

Pääkaivausalue kaivettiin suunnilleen v. 1929 suurten koekuoppien ympärille. Alueesta muodostui lopulta kaikenkaikkiaan 132² m laajuinen. Kiintopisteeksi valittiin suuri, aivan kaivausalueen välittömässä yhteydessä oleva suuri irtolohkare (näky valok. n:o 4). Kiveen hakattiin merkintä: "⊙1933". Kiintopisteen korkeudeksi saatiin 31,75 m yli merenpinnan. Kaivausalueen pinta-punnituksen ylin arvo oli 31,08 m ja alin 30,57 m, joten siis koko pääkaivausalue sijaitsee hieman 30 m korkeuskäyrää ylempänä. Kuten pääkaivausalueen kartasta näkyy (n:o 2), viettää maa hieman itäänpäin. Heti kun turvekerros oli poistettu osoittautui, että asuinpaikka ainakin näillä kohdin oli sijoitettu selvaan rantakivikkoon. Kivikko näkyy selvänä valok. 3 - 4. Kivikko näyttää ikäänkuin keskeltä puhtaaksi raivatulta (kutakuinkin länsi-itä suunnassa). "Raivaamatonta" on koko pohjoispuoli ja etelä- ja kaakkoisnurkkaukset. Etelänurkkauksesta ruuduista D3 ja A3 (ja osittain D3 ja A3) tavattiin suurehko liesimäinen kiveys (kartta n:o 7 ja valok. n:o 5), joka kuitenkin lähemmin tutkittaessa osoittautui selvästi luontaiseksi. Kulttuurimaan paksuus oli "raivatulla" alueella n. 25 - 40 cm. Koko kaivausalueen todellisen keskuksen muodosti raivatulla alueella oleva miltei neli-kulmainen 6 x 8 m suuruinen ja selvästi itäänpäin viettävä alue. Kulttuurimaan pohjan tällä alueella muodosti nim. 5 - 15 cm paksuinen musta nokimaakerros. Punaisen kulttuurimaan paksuus oli nokimaa-alueella niinkuin koko kaivausalueella n. 10 - 20 cm. Tältä korkeintaan 50 m² suuruiselta nokimaa-alueelta on pääkaivaus-

alueen löytöjen 225 alanumerosta kokonaista n. 120. Poikki nokialueen on sijoittunut kolme liettä miltei suuntaan pohjois-etelä. Keskimäinen liesi (n:o 2) on tasain 1 m päässä liesistä n:o 1 ja n:o 3. Liesi n:o 1 on enää vain jäännös suuremmasta (kartta n:o 3 ja valok. n:o 8). Se on ilmeisesti enää vain suuremman itäpää. Liesi on ollut nähtävästi pantu kokoon varsin piensitä kivistä. Sen korkein kivi on merenpinnasta lukien 30,70 m ja pohja 30,50 m. Liesi n:o 2 (kartta n:o 4 ja valokuva n:o 6) sensijaan on luultavasti jokseenkin eheänä säilynyt. Se on miltei nelikulmainen ja suuruudeltaan 75 x 125 cm. Sen suuntana on kutakuinkin tarkkaan länsi-itä. Liesi on ollut pantu kokoon 3 - 4 suuremmasta ja useammista pienemmistä kivistä. Korkein kivi on merenpinnasta lukien 30,69 m ja pohja n. 30,43 m. Liesi n:o 3 (kartta n:o 5 ja valok. n:o 9) on ollut aivan pienistä kivistä ja on siten kokonaan hautaantunut mustaan nokimaakerrokseen. Liesi on kai myös ollut nelikulmaisiin luettava. Suuruudeltaan se on 80 x 105 cm. Lieden suunta on samoin jokseenkin tarkkaan länsi-itä. Korkein kivi on merenpinnasta lukien ^{3/6}40,42 m ja pohja n. 30,30 m. Tärkeänä seikkana mainittakoon että kirves n:o 9759:137 ja taltat 9759:138-139 löytyivät nokimaasta aivan lieden läheisyydestä (kartta n:o 5). Liesi n:o 2:n pohja on siis 13 cm n:o 3:n pohjaa korkeammalla ja n:o 1:n pohja on 7 cm n:o 2:n pohjaa korkeammalla. Eli siis n:o 1 ja n:o 3:n korkeusero on 20 cm. Mutta liesien pintakorkeuksien erot ovat seuraavat: n:o 2 on 9 cm n:o 3:a korkeammalla ja n:o 1:tä 3 cm matalammalla. Liesien korkeuserot johtuvat siis suureksi osaksi siitä, että maa viettää todellisuudessa ruudusta B 3 B 5:een päin. Liesien samanaikaisuutta tuskin saattaa epäillä. Tutkimuksille tuotti jonkun verran häirtää ruudussa C 3 ollut suuri kuusi (näkyvä valok. n:o 2). Sitä kaadettaessa sen juuret nostivat maasta eräitä pieniä palaneita kiviä, mutta jätettä mistään liedestä ne tuskin saattoivat olla. Liesi n:o 1:tä kiertävät 5 - 6 kiveä saattavat hyvinkin olla tahallisesti istuimiksi asetettuja

nehän kiertävät kutakuinkin täsmälleen 1 m säteellä lieden länsipuolta. Nokiläikkä kolmine liesineen täytynee mielestäni olla jonkunlaisen asumuksen jäännös. Kolme niin suurta liettä kuin on tässä jäännöksessämme, saattavat tuskin edellyttää umpinaista kotaa, joka nokiläiskästä päättäen olisi siis ollut n. 6 x 8 m suuruinen. Luonnollisempaa olisi ajatella, että paikalla on ollut kaksi vastakkaista tuulen suojaa eli puolikotaa, ja laitos on ollut avoin sivulle päin liesien kohdalla. (Huom! rekonstruktio-piirustus!)

Ainoa kiinteäksi muinaisjäännökseksi luettava kiinteä löytö nokialueen ulkopuolella oli ruudussa A 8 tavattu tulikuoppa (kartta n:o 6 ja valok. 7). Kuopasta (suuruus n. 106 x 60 cm) ja syvyys kulttuurimaan pohjasta lukien n. 30 - 40 cm) tehdyt löydöt - suuret hiilenpalaset ja palanut maa osoittavat, että sitä on selvästi käytetty nuotiopaikkana. Samaa todistavat kuopan ympärillä oleviin ruutuihin siroittuvat löydöt. Omituista oli, että kuopan päälle oli kasattu useita kiviä. Se saa mielestäni selityksen siitä, että tulikuoppa on edellä selostettua asumuksen jäännöstä vanhempi ja kivet ovat kasatut kuoppaan silloin kuin paikkaa raivattiin puhtaaksi suuremmalle asumukselle. Pääkaivausalueelta löytyi epävarmoja ja rapautuneita hioinkiviä, ne ovat merkityt karttaan n:o 2 kirjaimella H. Koska kaivajat olivat vapaaehtoisia ja vaihtuivat, tavallisesti joka päivä, oli heidän tottumattomuutensa vuoksi vaikea tehdä huomioita kiinteistä muinaisjäännöksistä. Kaivaus muodostui pakosta suurimmaksi osaksi vain löytöjen talteenottamiseksi.

Löydöt pääkaivausalueelta.

Keramiikkaa n. 60 kpl. (Äyräpään tyyli I:1).

1 savi-idolin kappale

1 liuskerengas

Poikkikirveitä 5 kpl.

Tasatalttoja 6 "

Puraimia eli kapeita talttoja 4 kpl.

1 miniatyyritaltta

1 alkuperäinen kirveen teelmä

Kvartsikaapimia 30 kpl.

" kärkeä 11 "

Epämääräisiä kvartsiesineitä 16 kpl.

Kvartsi-iskureja 3 kpl.

Kvartsi-iskoksia n. 1600 kpl.

Sädekiviliuskeisia retusoituja esineitä 5 kpl.

2 kpl. sädekiviliuskeisia naskaleja, tehdyt kourutaltan
teräkulmasta.

1 sädekiviliuskeinen epävarma naskali

1 reiällinen riipushioin

1 hioinkiven puolikas

Käsihioimia ja hioinkivien kappaleita 12 kpl.

Poltettuja luumuruja toistasataa kpl.

Löytöjen jakaantuminen ruuduttain selviää mukana seuraavasta
kaavamaisesta löytökartasta.

Koekuoppain pintapunnitus yli merenpinnan.

Koek. A = 30,53 m

" B = 29,55 "

" C = 29,32 "

" D = 29,60 "

" E = 29,48 "

" F = 29,37 "

" G = 29,37 "

Alemman tasanteen todellinen rantaviiva on täytynyt siten
olla jossain 28 - 29 m paikkeilla.

Löydöt koekuopista:

Koekuoppa A (kuuluu lähinnä pääkaivausalueeseen):

Kvartsi-iskoksia 60 kpl.

Sädekiviliuskeiskoksia 4 kpl.

1 hioimen kpl.

1 poltettu luumurunen

Koekuopat B - G (kuuluvat alempaan tasanteeseen):

Kvartsi-iskoksia 43 kpl.

Sädekiviliuskekaavin

" iskoksia 4 kpl.

1 hioinkivi

1 kpl. hioimesta

Saviastianpalasia 5 kpl.

1 poltettu luupalanen.

Löytömateriaalin tarkastus:

↓
le W^g
aa
lin
W: HV
Keramiikka on varhaiskampakeramiikkaa, vieläpä kaikkein varhaisinta lajissaan (Äyräpään tyyli I.1.); se on paraiten varrattavissa Sperringsin varhempaan keramiikkaan. Ja on asuinpaikka siten vanhin Lapträskin varhaiskampakeramisista asuinpaikoista. Löydetty idolin kappale (n:o 9759:164) on samoin vanhimpia Suomesta löydettyjä. Liuskerengas n:o 9759:186 on vanhin Suomesta löydetty. Varsinaisista hioituista kiviaseista on huomattavaa, että niissä on sekä hyvin vanhoilta (esim. n:o 9759:147) että varsin nuorilta (esim. n:ot 9759:139 ja 9759:157) näyttäviä. Tämä osoittaa ainoastaan *osittain* typologian paikkansa pitämättömyyttä suomalaisten kivikautisten asuinpaikkain asemateriaalissa. Koko asuinpaikka (tai ainakin pääkaivausalue) on kauttaaltaan varhaiskampakeramiikan tyyli I.1:n aikaista, joten vanhempi ja nuorempityylisten kiviaseiden täytyy olla samanaikaisia. Arvokkaimman osan kaivausten löydöistä muodostavat retusoidut kvartsi- ja sädekiviliuske-esineet. Niiden joukossa on paleoliittisiin ja puolipaleoliittisiin tyypeihin viittaavia muotoja. Eräät muodot viittaavat Aurignacien- ja tardenoisien tyypeihin toiset taas Campignien-, mutta varsinkin Komsa-tyypeihin. Gambelbyn löydöt osoittavat, että vanha paleoliittinen retussitekniikka elää täysin elinvoimaisena vielä näihin aikoihin. Tekniikka edellyttää kuitenkin hyvää kvartsia tai sädekiviliusketta sekä töitä, joihin retusoidut esineet ovat parempia kuin hiotut. Tällaisia töitä ovat kai vuotain puhdistus ja kalain suomustus ja mahdollisesti eräät puutyöt. Retusoituja paleoliittisiä ja puoli-

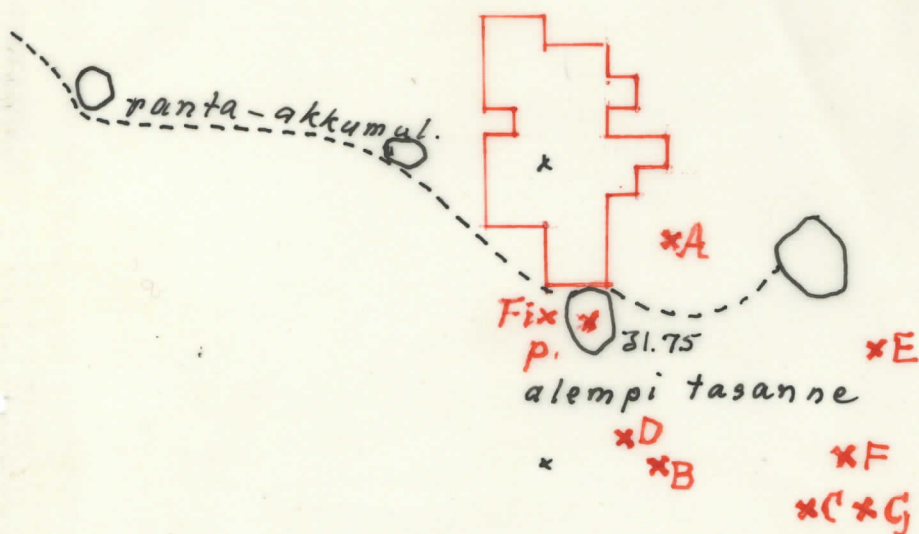
paleoliittisia muotoja on tavattu muiltakin kivikautisilta asuinpaikoilta varhaiskampakeraamiikasta lähtien aina nyörikeramiikkaan asti. Kuitenkaan ei se vielä koskaan ole tähän asti esiintynyt näin runsaana ja perin taitavaa retussitekniikkaa edustavana kuin taalla.

Kaivauskertomukseen kuuluu 7 karttaa, 1 kaavamainen löytökartta, 9 valokuvaa ja 1 rekonstruktiopiirustus.

Kartta Lapträskin pitäjän Norrbyn kylän Gammelbyn
kivikautusesta asuinpaikasta. Piirt. Jorma Leppäaho v. 1933.

1:500

2 cm = 1 m

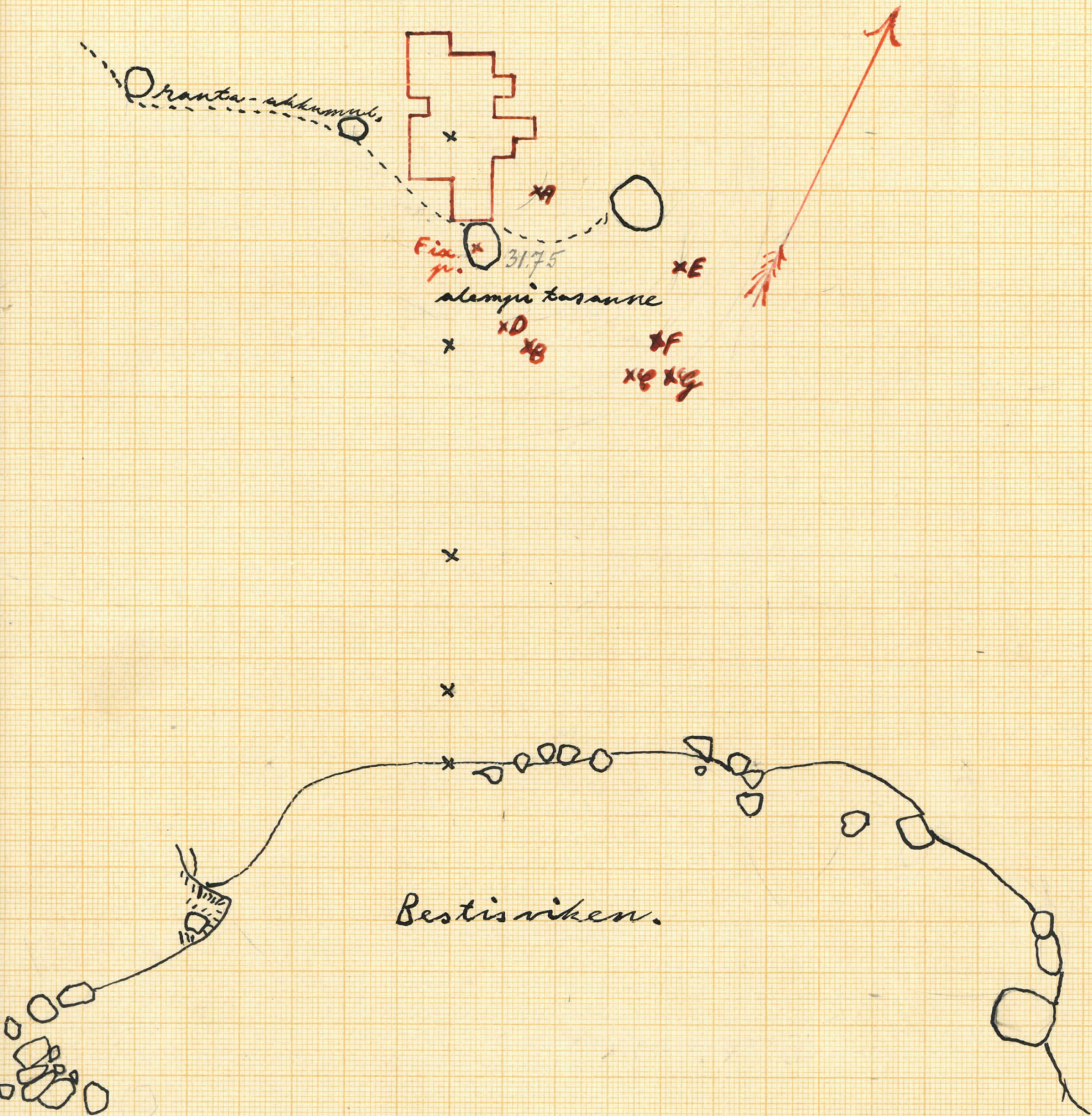
Bestisviken

KARTTA LAPPTRÄSKIN PITÄJÄN NORRBYN KYLÄN GAMBELBYN KIVIKAUTISESTA ASUINPAI- KASTA. PIIRT. JORMALEPPÄHOV. 1933.

1:500.

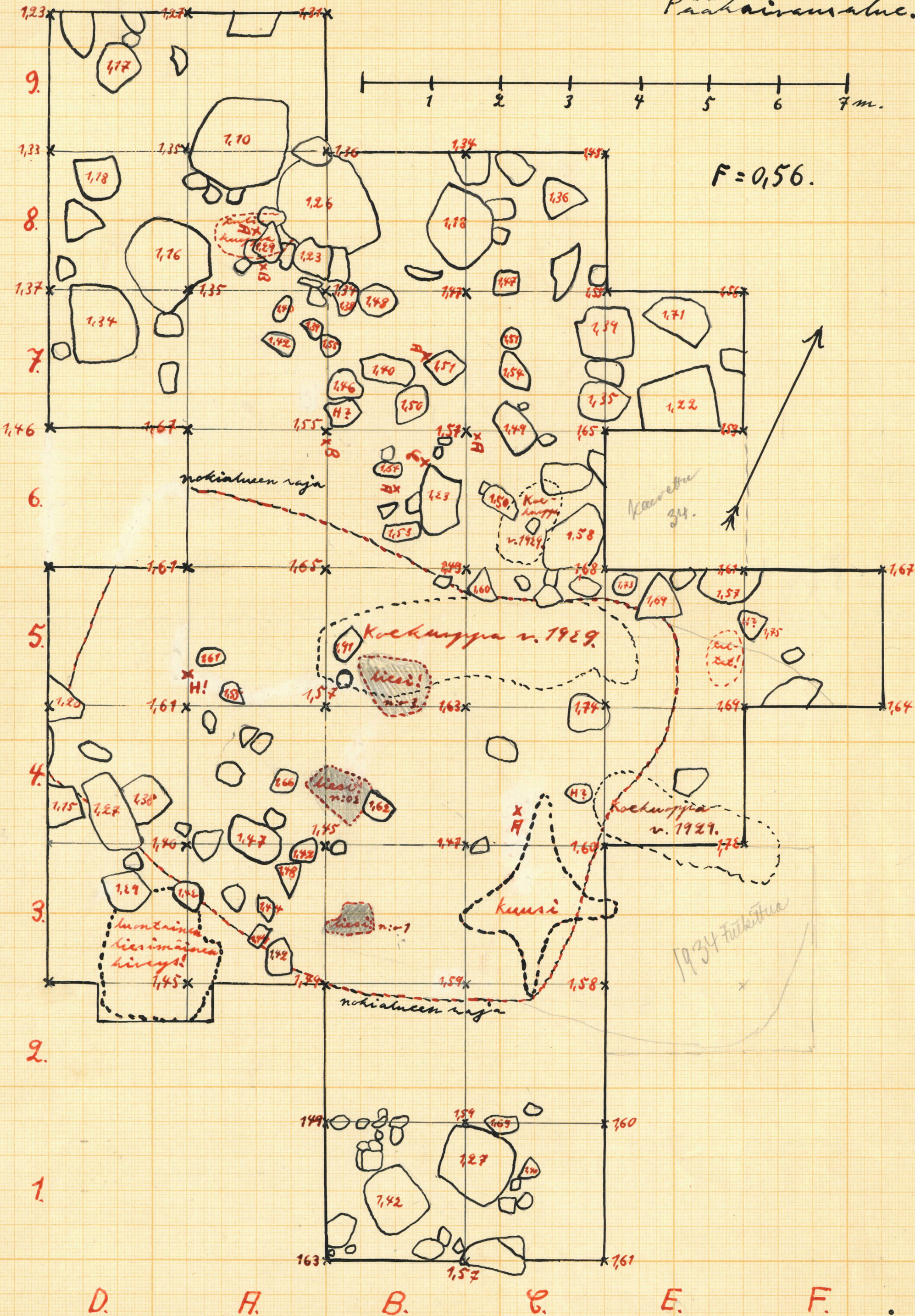
Karta 1

Lappträsk Gammelby.

J. Leppinaho 1933

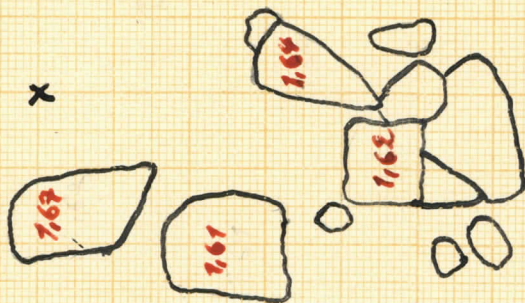
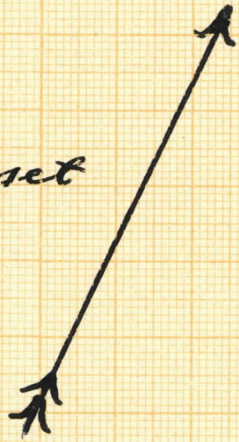
Päikairausalue.

x
Lappträsk Gammelby
y. Leppäaho 1933.

Liesikiveyksen jäännökset
runkossa B 3. (n:o 1)

$$F = 0,56$$

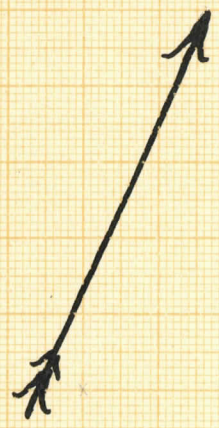
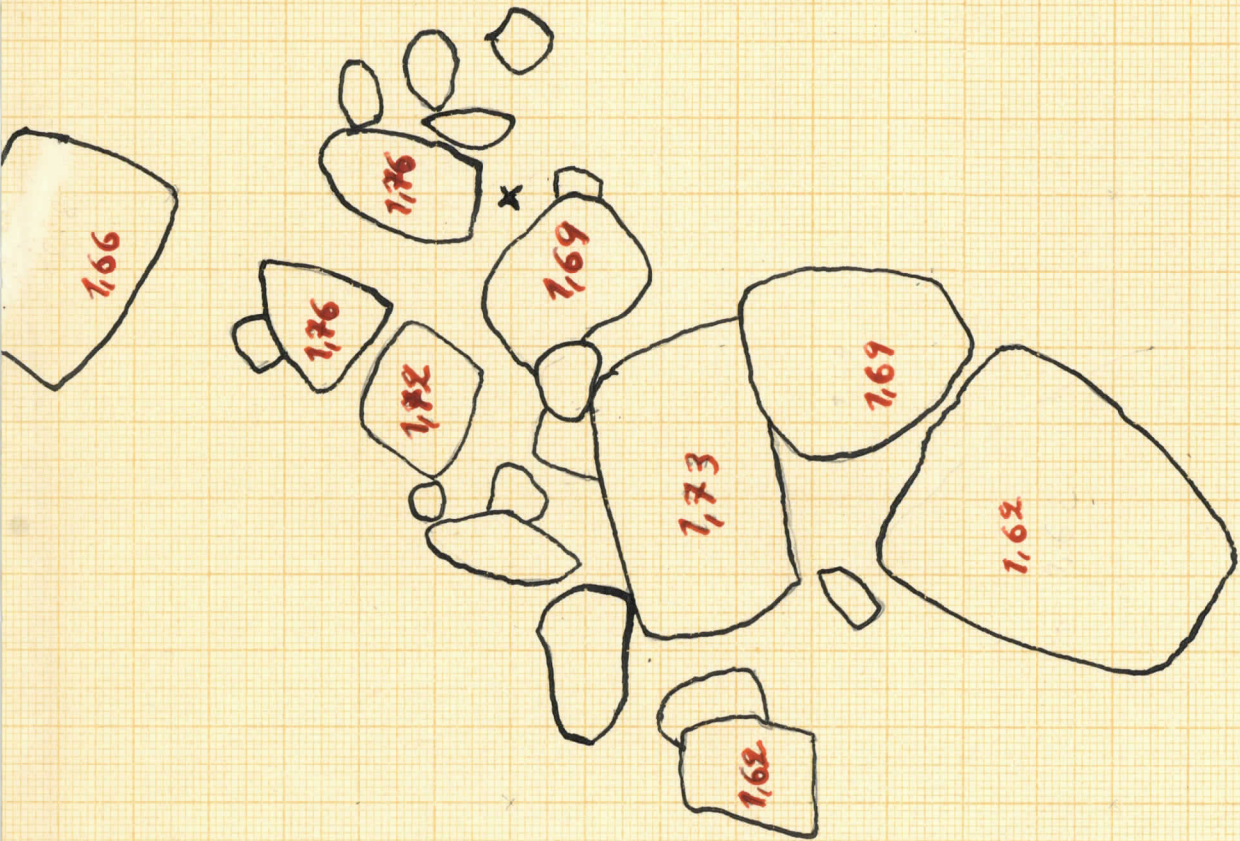

Lappträsk Gumbelby

J. Leppäaho 1933.

Liesikiveys randoissa A-B 4. (n:r 2).

$F = 0,56$

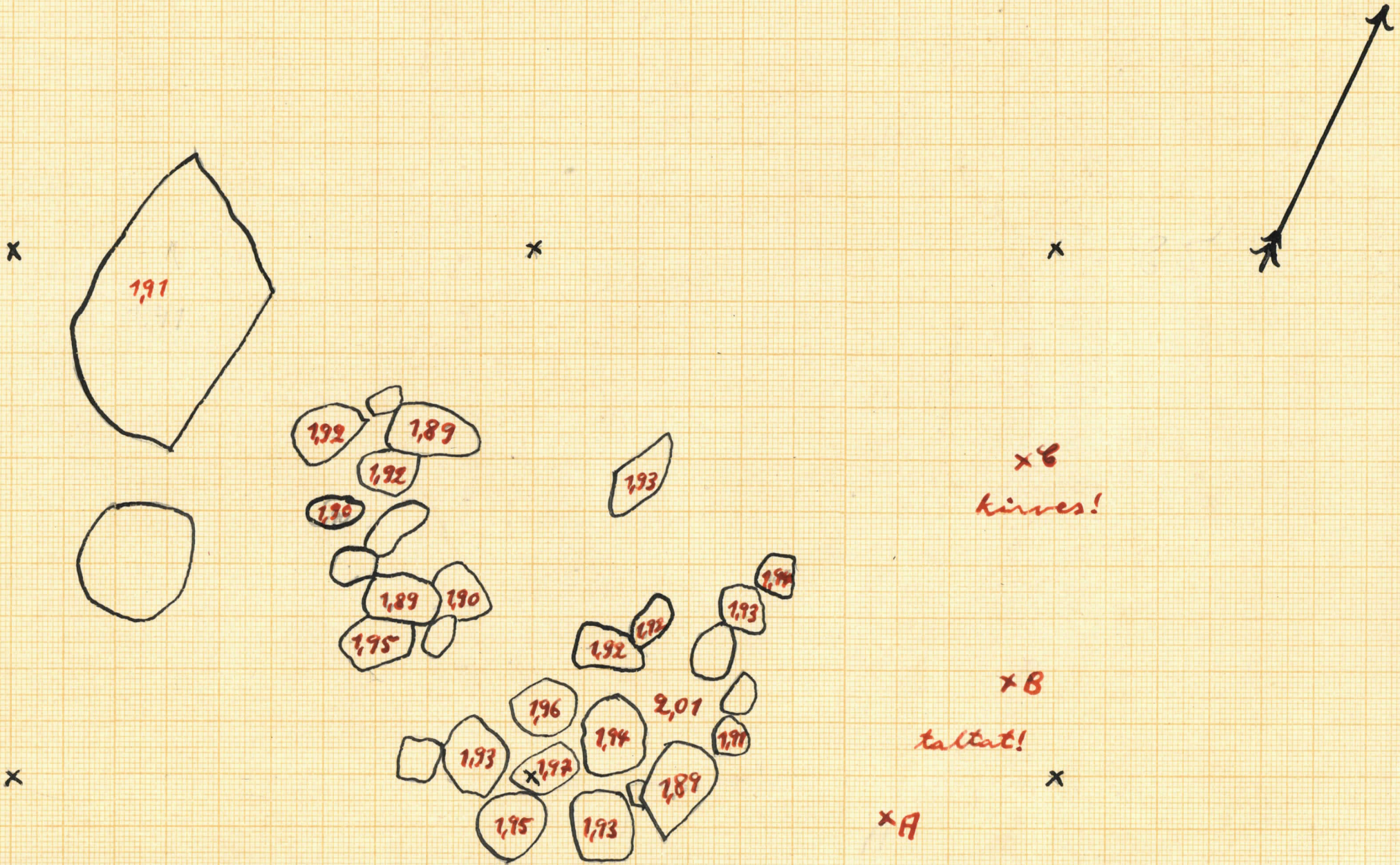

Lappträsk Gambleby.

J. Leppänen 1933.

Liesikiveys rindussa B5. (n=3).

F=0,56

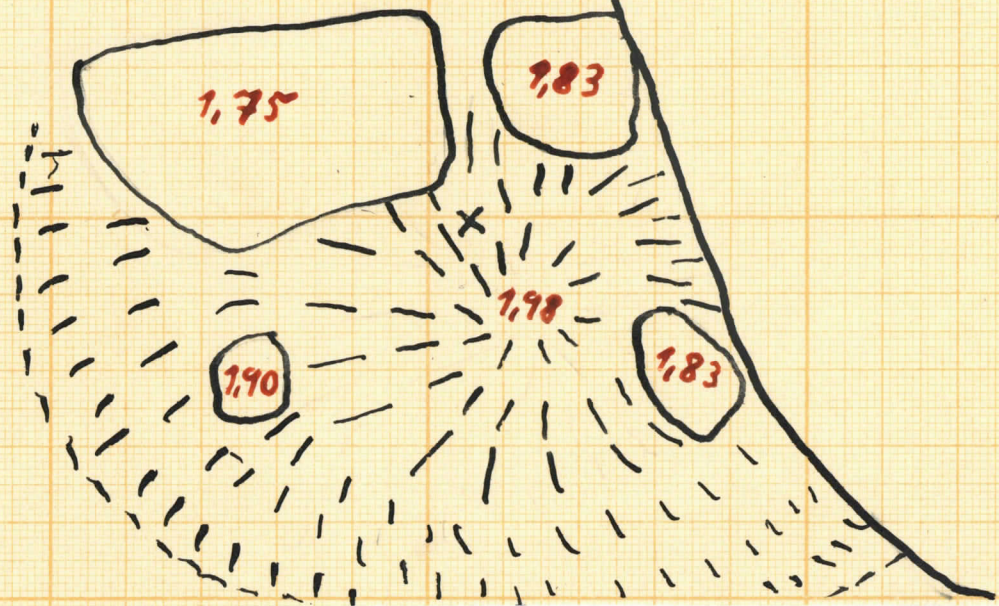
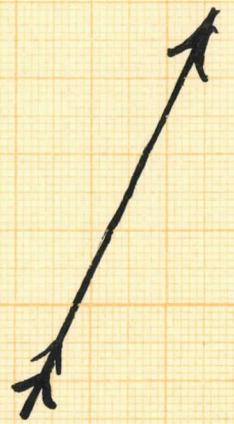

Lappträsk Gammelby

J. Leppäaho 1933.

Tulikuoja rindusa A8

$F=0,56$

Lappträsk Gumbelby.
J. Leppäaho 1933.

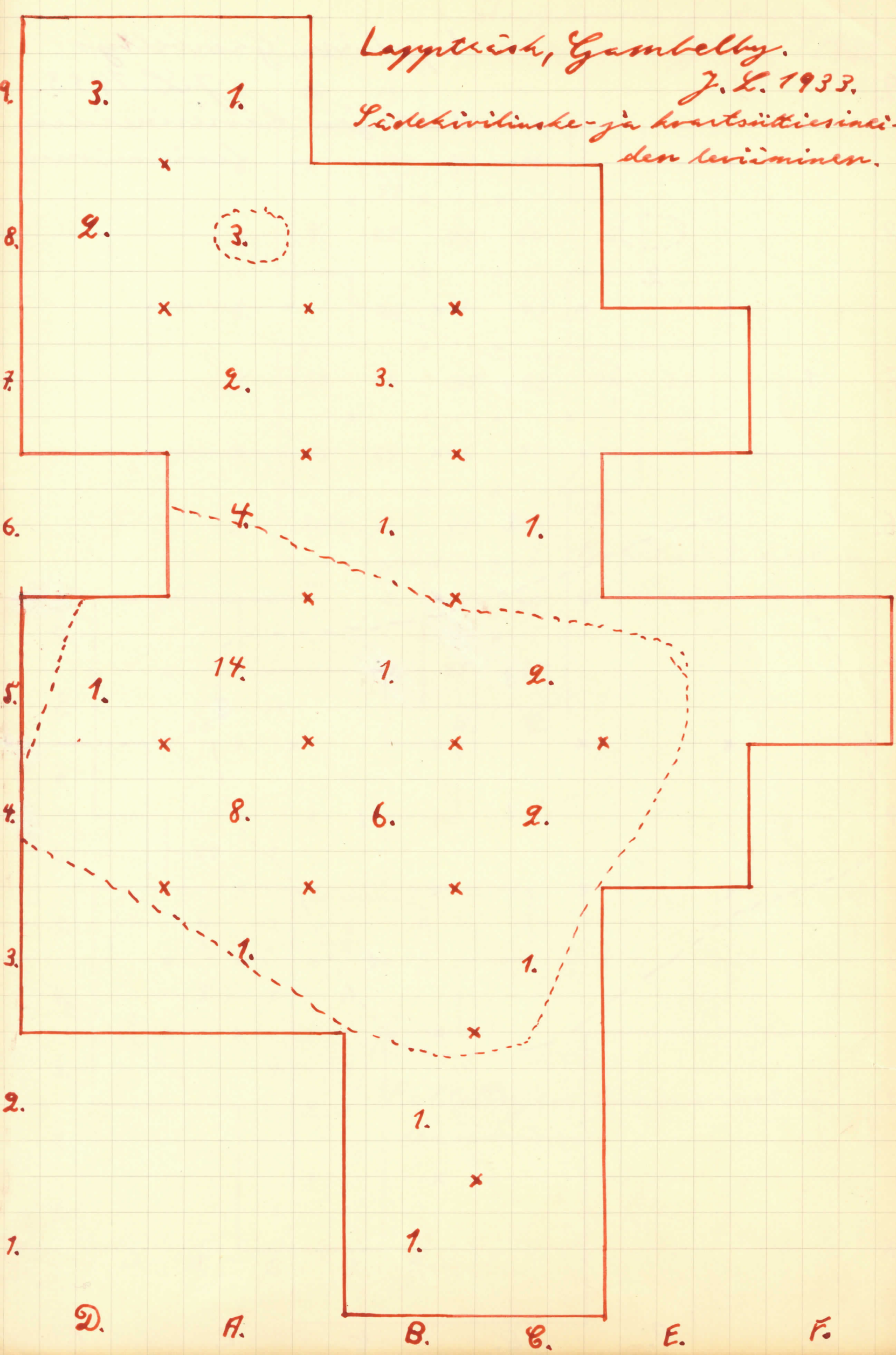
Eriäm. kiveys rinduissa
D-A 2-3. F = 0,56

K. V. A. 100

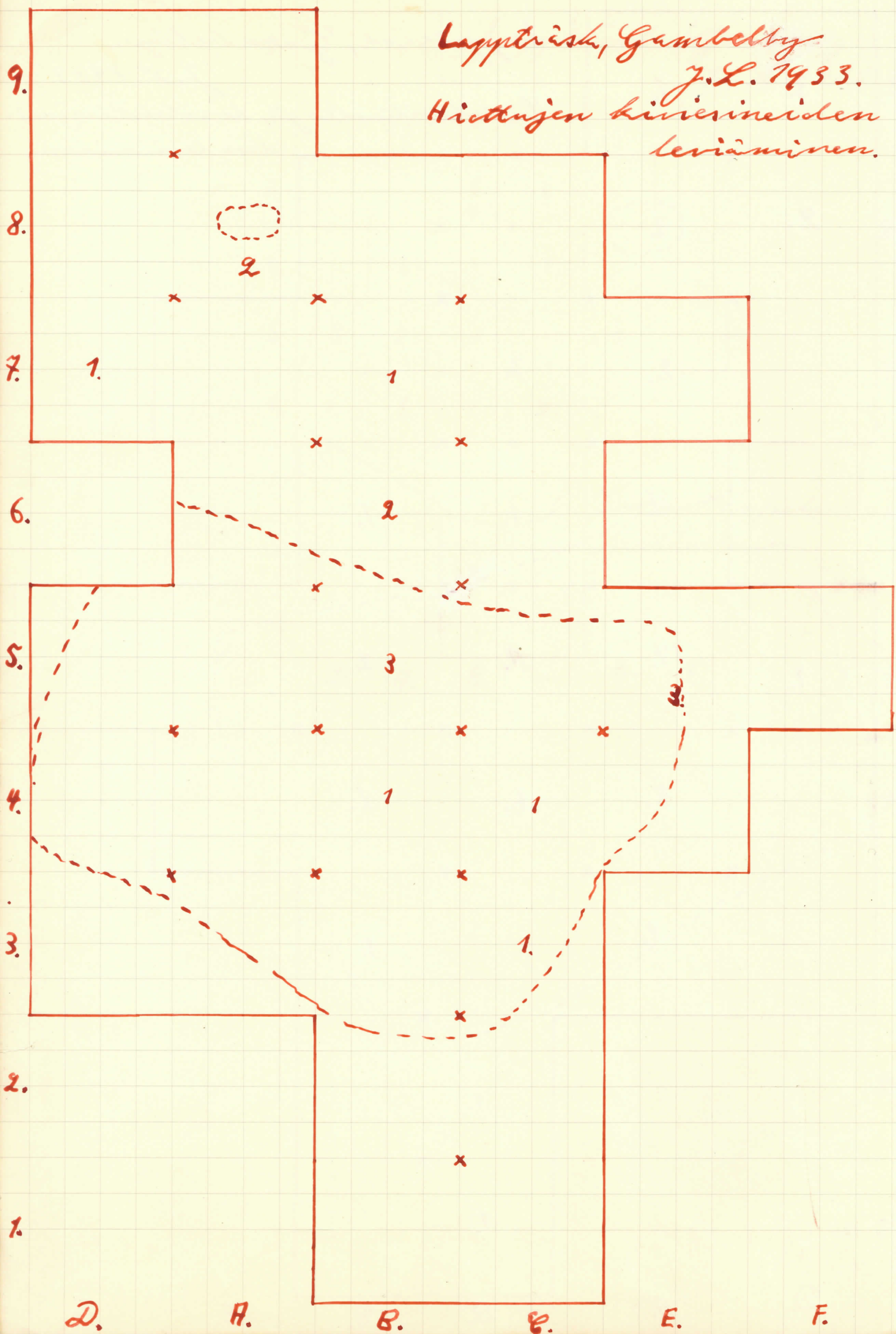
K. V. A.

Lagytisk, Gambelby.
 J. L. 1933.
 Sudekivilinske-ja koartsüttesinai-
 den leviminen.

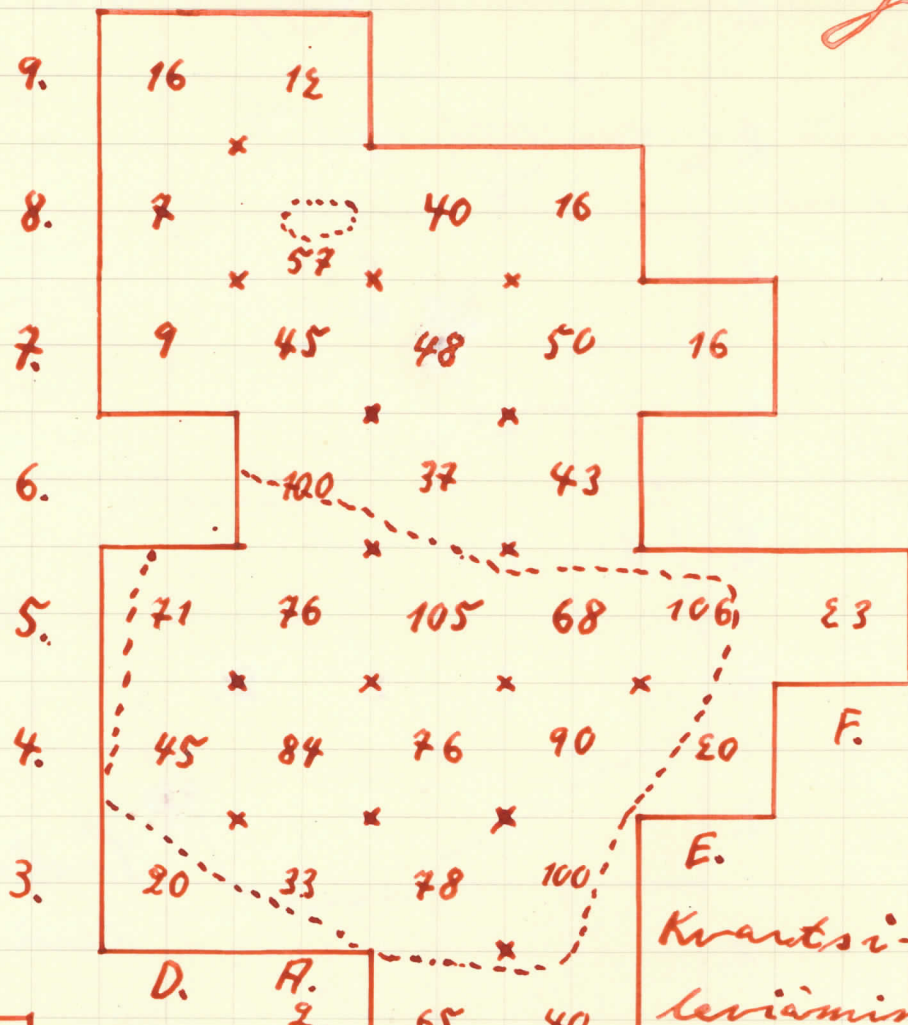

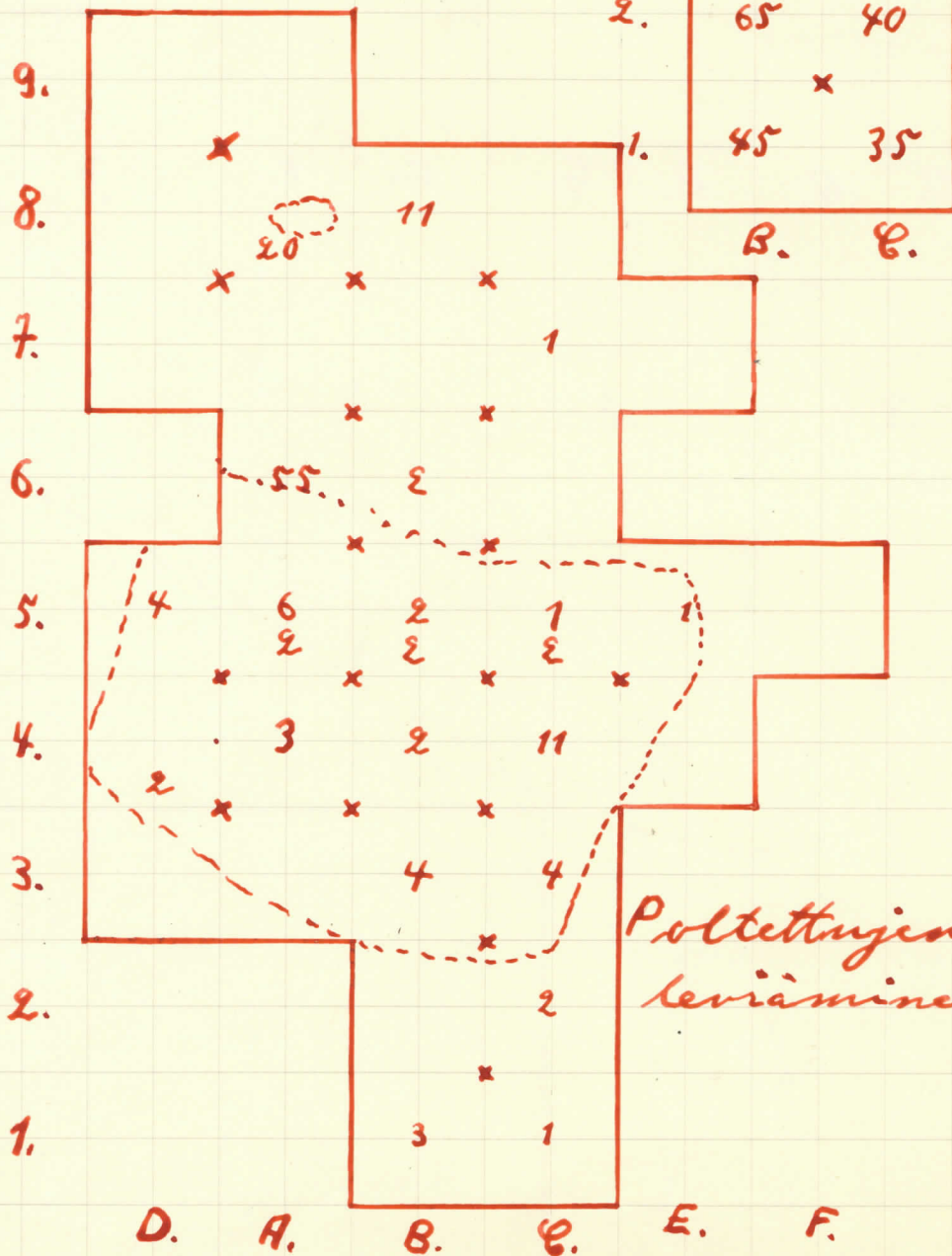
Lappträsk, Gumbelby
J. L. 1933.
Hiottujen kiviäineiden
leviämisen.

Lappträsk, Gammelby.
y. L. 1130

Kvartsi-iskosten
leviäminen.

Poltettujen luumurusten
leviäminen.

Lappträsk. Gammelby.
j. L. 1933.

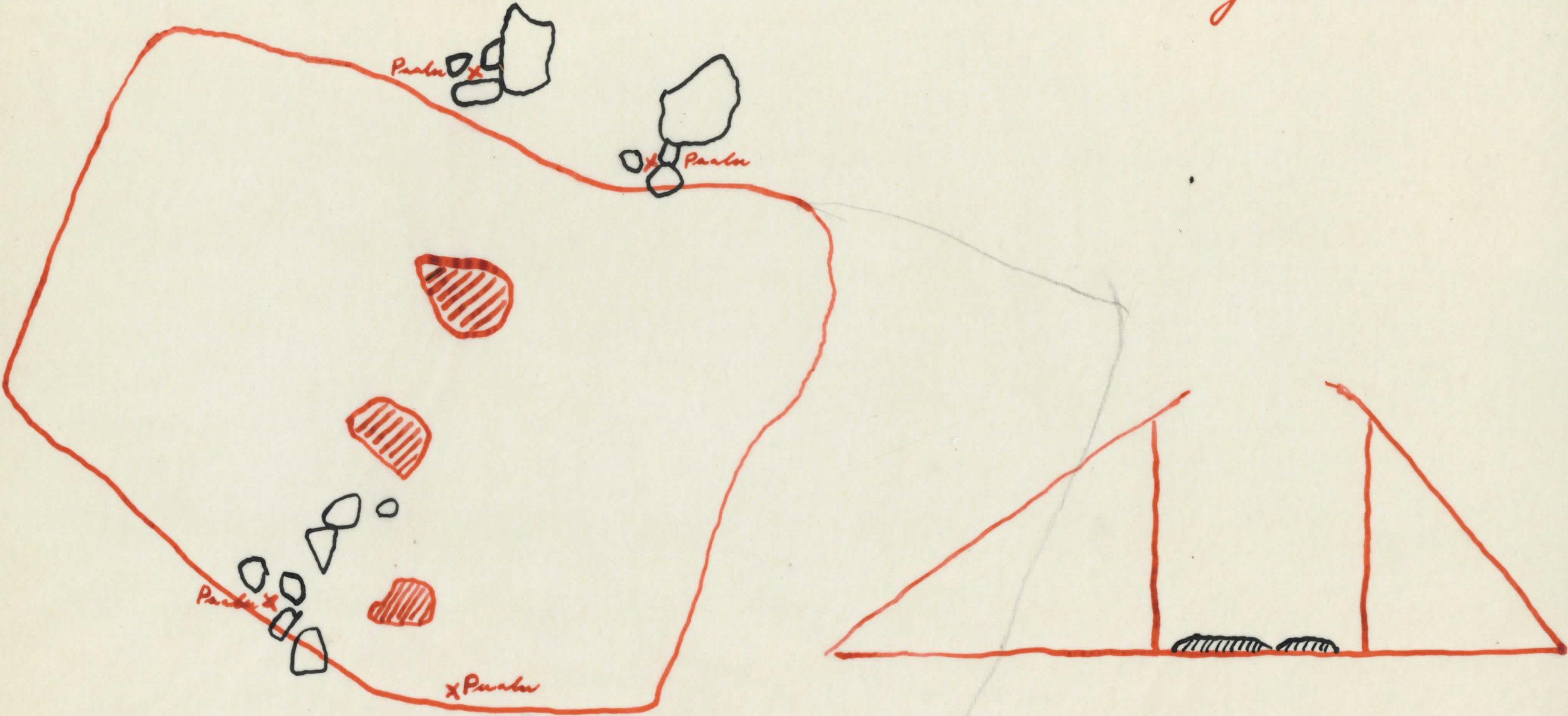

Laviastingspalastens
leviämisen.

D. A. B. C. E. F.

Lappträsk, Gambleby

y. L. 1933.

Rekonstruktioyritys kotalaitteista!

N:o 1.

Lev. n:o 9142.

Lagusträskia Norrbyn Gumbellbyn
kivikautinen asuinpaikka (X) Norr-
byn kylän vesistöalueen vierestä va-
lokuvattuna.

N:o 2.

Lev. n:o 9143.

Gumbellbyn asuinpaikan pää-
kairausalue ennen kaivauksia.
Valokuvattu kiintopistekiveltä
luoteeseen. (X) apteekkeri Eriksson.

N:o 3.

Lev. n:o 9144.

Gumbellbyn asuinpaikan
pääkairausalue kaivauksen
jälkeen. Valokuvattu kiintopis-
tekiveltä luoteeseen. (X) liesi n:o 1;
(X X) liesi n:o 2, liesi n:o 3 vielä esinaka-
vamatta.

J. L-o 1933.

N:o 4.

Lev. n:o 9145.

Lajpiträskin Norrbyn Gambelbyn
kivikautisen asuinpaikan pääkai-
vans alue kaakkeon puolelta valokuvatti-
tuna. (X) kiintopistekehiä.

N:o 5

Lev. n:o 9146.

Gambelbyn asuinpaikan pääkai-
vans alueen runtoissa D-A2-3 oleva
liesimäinen luontainen kivisyys ete-
lään puolelta valokuvattiuna.

N:o 6.

Lev. n:o 9147.

Gambelbyn asuinpaikan pää-
kavans alueen liesi n:o (2) etelään
puolelta valokuvattiuna.

Z. L. - o 1933.

N:o 7.

Lev. n:o 9148.

Lappträskin Norbyn Gambelbyn
kivikautisen asuinpaikan päähai-
rans alueen rundussa A 8 oleva tuli-
knoppa pohjoisluoteeseen päin valo-
kurattuna.

N:o 8.

Lev. n:o 9149.

Gambelbyn asuinpaikan päähai-
rans alueen liesi n:o 7 etelään
päin valokurattuna.

N:o 9.

Lev. n:o 9150.

Gambelbyn asuinpaikan päähai-
rans alueen liesi n:o 3 etelään päin
valokurattuna.

J. L. - o 1933.